

TRG LJUTOMER V LUČI FRANCISCEJSKEGA KATASTRA

SAŠO RADOVANOVIČ

V pripravah za uvedbo stabilnega katastra v avstrijskih deželah – tretjega po vrsti, za terezijanskim in jožefinskim – je imel odločilno vlogo patent cesarja Franca I. z dne 23. 12. 1817.

Ta, tako imenovani franciscejski katastrski operat za slovensko ozemlje je potem nastajal celo desetletje, od 1818 do 1828, rektifikacijske mape pa še kasneje. Triangulacijska in katastrska izmera sta bili najprej opravljena v Slovenskem Primorju in Istri in sicer v letih 1817 – 1825, na Štajerskem v letih 1819 – 1825, na Kranjskem v letih 1822 – 1826 in na Koroškem v letih 1825 – 1828. Ozemlje Prekmurja ni bilo zajeto v katastrsko izmero v času vladanja Franca I.

Vse arhivsko gradivo franciscejskega katastrskega operata je bilo izdelano in urejeno po tedanjih predpisih v okviru posameznih dežel. Ureditev je ostala še do danes.

Zemljiške kategorije v katastrski občini Ljutomer

	oralov	klafter	hektarov	arov	%
zelenjavni vrt	7	533,3	4	22	0,52
vinograd	2	653,9	1	38,6	0,17
travnik	262	1488,6	151	30,6	18,76
sadovnjak	12	1001,9	7	26,6	0,90
pašnik	160	1317,7	92	54,7	11,48
močvirje	1	151,3	–	63	0,09
njive	460	1143,4	265	12,3	32,88
grmovje	5	723,4	3	13,7	0,39
gozd	432	81,1	248	62,8	30,83
pušča (neobdelana zemlja)	–	965	–	34,7	0,04
vodovje	19	770,4	11	21,1	1,39
cestne parcele	24	974,6	14	16,1	1,76
gradbene parcele	11	257,8	6	42,2	0,79
skupaj	1395	10062,4	806	38,7	100,00
ali	1401	462,4			

Tabela nam pokaže, da je bilo poleg njiv v začetku 19. stoletja v k.o. Ljutomer največ gozda, nato pa sledijo travniki. Ostale površine so približno enako zastopane. Iz tega lahko sklepamo, da so se tukaj ljudje v pretežni meri bavili s poljedelstvom in živinorejo, medtem ko je bila večina gozdnega bogastva v lasti občine in magistrata. Zanimivo je, da so imeli razmeroma malo sadovnjakov, le 0,9 % površin, poleg tega pa so imeli še nekaj malega pušče, 0,04 % površine in močvirja, 0,09 % površine.

Število zemljiških parcel po zemljiških kategorijah v k.o. Ljutomer

zemljiške kategorije	število parcel	%
zelenjavni vrt	85	6,7
vinograd	2	0,1
travnik	333	26,4
sadovnjak	50	3,9
pašnik	256	20,3
močvirje	1	0,1
njive	290	23,1
grmovje	11	0,9
gozd	86	6,8
pušča (neobdelana zemlja)	–	–
vodovje	–	–
cestne parcele	16	1,3
gradbene parcele	132	10,5
ostalo (pokopališča)	1	0,1
skupaj	1263	100,0

Pri številu zemljiških parcel lahko opazimo že precej močno parcelizacijo, drobljenje na manjše parcele. Tako na primer pašniki, ki predstavljajo le 11,45 % vseh površin, predstavljajo kar 20,3 % vseh parcel in so razdeljeni na 256 parcel, katerih povprečna velikost znaša 36,1 ara. Prav tako je velika parcelacija tudi pri travnikih, ki so razdeljeni na 333 parcel in sadovnjakih, ki predstavljajo le 0,5 % vse površine in kar 3,9 % vseh parcel. Povprečna velikost sadovnjaka je 14 arov. Najmanj je razdeljen gozd, ki predstavlja 30,8 % vse površine in le 6,8 % vseh parcel. Povprečna velikost parcele tako znaša 2 hektara in 89,1 ara.

Zemljiške kategorije po franciscejskem katastru v k.o. Ljutomer

zemljiške kategorije	število parcel	%
njive	289	25,5
njive in travniki	1	0,1
travniki	301	26,6
travniki in grmovje	3	0,3
travniki in drevesa	12	1,1
travniki in sadna drevesa	17	1,5
pašniki	181	16,0
pašniki in grmovje	40	3,5
pašniki in drevesa	26	2,3
pašniki in sadna drevesa	8	0,7
pašnik z grmovjem in travnik	1	0,1
gozd	86	7,6
grmovje	11	1,0
močvirje	1	0,1
zelenjavni vrt	84	7,4
zelenjavni vrt in sadna drevesa	1	0,1
sadovnjaki	50	4,4
vinogradi	2	0,2
cestne parcele	16	1,4
pokopališče	1	0,1
skupaj	1131	100,00

Če bi se dosledno držali razdelitve zemljiških kategorij po katastru, bi ugotovili, da je parcelacija še precej večja. V katastru obstajajo kot kategorije travniki in grmovje, travniki in drevesa, travniki in sadna drevesa, kar skupno označimo kot travnik. Tudi v katastrski mapi so vse te kategorije označene pod eno kategorijo (barvo).

Povprečna velikost parcel po zemljiških kategorijah v k. o. Ljutomer

kategorije parcel	število parcel	povprečna velikost parcele v ha in a
zelenjavni vrt	85	45,4 a
vinograd	2	69,3 a
travnik	333	45,4 a
sadovnjak	50	14,5 a
pašnik	256	36,1 a
močvirje	1	63 a
njive	290	91,4 a
grmovje	11	28,5 a
gozd	86	2 ha 89,1 a
pušča (neobdelana zemlja)	–	–
vodovje	–	–
cestne parcele	5	2 ha 83,2 a
gradbene parcele	132	4,8 a
ostalo (pokopališča)	1	34,7 a
skupaj	1252	64,4 a

Največjo povprečno velikost dosegajo gozdne in cestne parcele, ki so tudi najmanj razparcelirane. Pri drugih zemljiških kulturah pa je parcelizacija precej večja. V tej parcelizaciji tudi ne najdemo več parcele, ki naj bi bila pušča in parcel, ki jih obsegajo potoki.

Število parcel po socialnem položaju lastnikov iz Ljutomera

soc. položaj, ustanove	zemljiške parc.	gradbene parc.	skupaj	%
meščan – tržan	935	79	1016	80,4
učitelj	12	1	13	1,0
zdravnik	7	1	8	0,6
grobar	9	–	9	0,7
viničar	2	1	3	0,2
pisar	1	8	9	0,7
gostilničar	10	3	13	1,0
čevljar	2	2	4	0,3
kovač	2	2	4	0,3
kočar – kajzar	10	4	14	1,1
kolar	1	0	1	0,1
krojač	2	4	6	0,5
sirar	3	0	3	0,2
konjederec	0	3	3	0,2
mlatič	0	1	1	0,1
mesar	0	1	1	0,1
strugar	0	1	1	0,1
dekanat	9	3	12	0,9
cerkev	7	0	7	0,6
magistrat	45	0	45	3,6
občina	13	0	13	1,0
carinski urad	4	0	4	0,3
pokopališče	1	0	1	0,1
ceste	17	0	17	1,3
skupaj	1092	114	1206	95,5

Ljutomer se že leta 1265 omenja kot trg. Status trga je Ljutomer ohranil vse do leta 1927, ko je postal mesto. Temu počasnemu prehodu iz trga v mesto je sledilo tudi gibanje prebivalstva. Tako je imel Ljutomer leta 1822 603 prebivalce. Njihova socialna struktura pa je odraz razvoja trga v tem času. Pri večini lastnikov parcel je napisano le, da je tržan (burger), pri ostalih, ki so opravljali kakršen koli poklic, pa je le-ta tudi pripisan. Tako najdemo takrat v Ljutomeru po enega učitelja, zdravnika, mlinarja in grobarja, poleg njih pa še ostale poklice, kot so pisar, viničar, gostilničar, čevljar, kovač, kolar, krojač, sirar, konjederec, mlatič in strugar. Ker pri ostalih ni vpisanega drugega kakor tržan, lahko sklepamo, da se je večina ukvarjala s poljedelstvom in živinorejo, o čemer nam priča tudi velika zemljiška razparceliranost. Veliki lastniki so bili občina, magistrat in cerkev, ki so imeli skupno 6,1 % vseh parcel. Večina tistih, ki so imeli kakšen poklic, je imela le majhen kos zemlje, ponavadi kakšen vrt ali sadovnjak, ki jim ni omogočal preživljanja od zemlje.

Število parcel in (nedomačinov) po socialnem položaju v k.o. Ljutomer ter katastrske občine, iz katerih so prihajali

katastrske občine	meščan. št. parc.	%	kmet. št. parc.	%
Mota – k.o. Cven	–	–	6	0,5
Grlava – k.o. Grlava	–	–	2	0,2
Krapje – k.o. Cven	–	–	11	0,9
Cven – k.o. Cven	–	–	5	0,4
Noršinci – k.o. Noršinci	–	–	6	0,5
Grabe – k.o. Ključarovci	–	–	4	0,3
Sv. Križ – k.o. Križevci	–	–	1	0,1
Vinski vrh – k.o. Vinski vrh	4	0,3	–	–
Kamenščak – k.o. Kamenščak	6	0,5	2	0,2
Gradec	5	0,4	–	–
Gerberg	–	–	4	0,3
Branek – k.o. Branoslavci	1	0,1	–	–
Skupaj	16	1,3	41	3,2
Skupaj 5 in 6	1108	–	155	= 1263

Osem meščanov (nedomačinov) ima 16 parcel v k.o. Ljutomer ali 1,3 % vsega zemljišča v tej k.o.

Štirinajst kmetov (nedomačinov) ima 41 parcel ali 3,2 % vsega zemljišča v k.o. Ljutomer.

Osem meščanov iz drugih krajev predstavlja 6,6 % vseh posestnikov v katastrski občini Ljutomer.

Štirinajst kmetov iz drugih katastrskih občin predstavlja 11,6 % vseh posestnikov v katastrski občini Ljutomer.

Večina nedomačinov lastnikov parcel je prihajala iz sosednjih katastrskih občin, ki so bile poseljene pretežno s kmečkim prebival-

stvom. Tako je bilo kar 41 parcel v lasti kmetov iz sosednjih k.o.

Število posestnikov (nedomačinov) po socialnem položaju v k.o. Ljutomer in katastrske občine, iz katerih so prihajali

katastrske občine	meščani	%	kmetje	%
Mota – k.o. Cven	–		2	1,7
Grlava – k.o. Grlava	–		1	0,8
Krapje – k.o. Cven	–		2	1,7
Cven – k.o. Cven	–		2	1,7
Noršinci – k.o. Noršinci	–		2	1,7
Grabe – k.o. Ključarovci	–		1	0,8
Križevci – k.o. Križevci	–		1	0,8
Vinski vrh – k.o. Vinski vrh	1	0,8	–	
Kamenščak – k.o. Kamenščak	2	1,7	1	0,8
Gradec	4	3,3	–	
Gerberg	–		2	1,7
Branek – k.o. Branoslavci	1	0,8	–	
Skupaj	8	6,6	14	11,6

Število kmetov iz posameznih k.o. je bilo približno enako razporejeno po sosednjih k.o. Zanimivo je le to, da je bilo med lastniki le 8 meščanov in 14 kmetov nedomačinov.

Število posestnikov po socialnem položaju v Ljutomeru

socialni položaj	število	%
meščan – tržan	64	53,3
učitelj	1	0,8
zdravnik	1	0,8
grobar	1	0,8
viničar	3	2,5
pisar	1	0,8
gostilničar	–2	1,7
čevljar	2	1,7
kovač	1	0,8
kočar – kajžar	7	5,8
kolar	1	0,8
krojač	1	0,8
sirar	1	0,8
konjederec	1	0,8
mlatič	1	0,8
mesar	2	1,7
strugar	1	0,8
mlinar	1	0,8
dekanat	1	0,8
cerkev	1	0,8
magistrat	1	0,8
občina	1	0,8
carinski urad	1	0,8
pokopališče	1	0,8
Skupaj	98	81,6
Skupaj 7 in 6/1	120	100

Po socialnem položaju je bilo največ lastnikov, ki so bili vpisani le kot tržani, takih je bilo 64 ali 53,5 % vseh lastnikov v k.o. Ljutomer. Vseh ostalih lastnikov, ki so imeli kakšen poklic, je bilo 28, pravnih oseb, ki so imele posesti v Ljutomeru, je bilo 5.

Povprečno število parcel po zemljiških kategorijah na posestnika (domačini in nedomačini skupaj)

zemljiške kategorije	št. parc.	št. posest.	povprečno št. parc. na posestnika
travnik	3	120	2,8
njiva	290	120	2,4
vinograd	2	120	0
pašnik	256	120	2,1
zelenjavni vrt	85	120	0,7
sadovnjak	50	120	0,4
gozd	86	120	0,7
grmovje	11	120	0,1
močvirje	1	120	0
pušča	–	120	–
vodovje	–	120	–
cestne parcele	16	120	0,1
gradbene parcele	132	120	1,1
ostalo	1	120	–
skupaj	1263	120	10,5

Glede na to, da je bilo število posestnikov razmeroma majhno (120), je presenetljivo majhno tudi število parcel na posameznika. Vendar nam to ne da pravilne podobe, koliko zemlje je prišlo na posameznega lastnika. Tako je na primer prišlo 0,7 parcele gozda na posameznega lastnika, če pa bi to razmerje spremenili v številke, pa ugotovimo, da je na enega posestnika prišlo 2 hektara in 7 arov gozda. Slično je tudi pri njivah, na enega posestnika prideta 2,4 njivske parcele ali 2 hektara in 21 arov njiv.

Število posestnikov po socialnem položaju (nedomačini in domačini skupaj) v k.o. Ljutomer

socialni položaj	število	%
meščan – tržan	72	60
učitelj	1	0,8
zdravnik	1	0,8
grobar	1	0,8
viničar	3	2,5
pisar	1	0,8
gostilničar	2	1,7
čevljar	2	1,7
kovač	1	0,8
kočar – kajžar	7	5,8
kolar	1	0,8
krojač	1	0,8
sirar	1	0,8
konjederec	1	0,8
mlatič	1	0,8
mesar	2	1,7
strugar	1	0,8
mlinar	1	0,8
dekanat	1	0,8
cerkev	1	0,8
magistrat	1	0,8
občina	1	0,8
carinski urad	1	0,8
pokopališče	1	0,8
kmet	13	10,8
polkmet	1	0,8
skupaj	120	100

Če si pogledamo še vse posestnike, domačine in nedomačine po socialni strukturi, lahko ugotovimo, da prevladujejo tržani, najverjetneje le po nazivu, po svoji dejavnosti pa so vsekakor kmetje. Sledijo jim kmetje, ki jih je štirinajst in so vsi iz drugih k.o., vendar so po svoji dejavnosti v isti skupini kot večina tržanov iz Ljutomera. Nato jim sledijo kočarji, ki jih je sedem in predstavljajo 5,8 % vseh posestnikov. Vse ostale socialne kategorije pa so zastopane le s po enim, dvema ali tremi predstavniki.

Za lažje razumevanje in predstavo obsega posesti sem izbral enajst tipičnih predstavnikov različnih socialnih kategorij in pravnih oseb ter njihove posesti izpisal v tabele. Tako sem izpisal posesti občine Ljutomer, magistrata v Ljutomeru, cerkve sv. Janeza Krstnika, kajzarja Eliasa Dillmana, viničarja Dontsekerja, mlinarja Jakoba Welletza, kmeta iz Vinskega vrha Josefa Murata, grobarja Leopolda Kopriana, učitelja Johanna Mauritscha. Tudi iz sestave njihove posesti lahko vidimo, da so se tisti brez posebej omenjenih poklicev preživljali kot kmetje, čeprav so imeli naziv tržan.

Občina Ljutomer 16 parcel

štev. parc.	311	268	327	328	759	322
zemlj. kat.	njiva	pašnik	pašnik	pašnik	pašnik	pašnik
juter	2	2	2	8	-	3
klafter	993,4	342,3	1263	1373,5	44,8	1523,7
hektarov arov						

štev. parc.	522	324	739	749	478	749
zemlj. kat.	pašnik	pašnik	gozd	gozd	gozd	gozd
oralov	2	-	-	1	6	20
klafter	809,2	1052,8	1182,2	1393,3	803,1	818,5
hektarov arov						

štev. parc.	317	522	323	656	pokopališče	
zemlj. kat.	gozd	gozd	vođe	nerodovitno (pušča)		
			močvirja			
oralov	58	140	1	1		
klafter	18,6	352,9	151,3	48,1		
hektarov arov						

SKUPAJ:	oralov	259
	klafter	194
	hektarov	149
	arov	11

Dillman Elias, kajzar – Ljutomer 2 parceli

štev. parc.	758	359
zemlj. kat.	vrt	vrt
oralov	-	-

klafter	44,2	404,1
hektarov arov		
SKUPAJ:	oralov	
	klafter	448,3
	hektarov arov	16,1

Dontseker, viničar – Ljutomer 2 parceli

štev. parc.	571	572
zemlj. kat.	travnik	travnik
oralov	-	1
klafter	281,3	377,3
hektarov arov		
SKUPAJ:	oralov	1
	klafter	658,6
	hektarov arov	81,2

Welletz Jakob, mlinar – Ljutomer 5 parcel

štev. parc.	650	671	651	670	649
zemlj. kat.	njiva	njiva	travnik	pašnik	pašnik
oralov	-	3	-	-	-
klafter	91,1	202,4	18,7	979	1379,3
hektarov arov					
SKUPAJ:	oralov	3			
	klafter	2670,5			
	hektarov arov	2			
		68,7			

Murat Joseph, kmet – Vinski vrh 2 parceli

štev. parc.	1093	1094
zemlj. kat.	njiva	travnik
oralov	1	1
klafter	299,6	133,8
hektarov arov		
SKUPAJ:	oralov	2
	klafter	433,4
	hektarov arov	1
		30,7

Koprian Leopold, grobar – Ljutomer 11 parcel

štev. parc.	325	491	590	616	837	326
zemlj. kat.	njiva	njiva	njiva	njiva	travnik	travnik
oralov	-	-	1	-	-	-
klafter	831,8	225,1	381,5	886,8	1338,6	719,6
hektarov arov						

štev. parc.	591	490	725	589	592
zemlj. kat.	travnik	travnik	sadov- njak	pašnik	pašnik
oralov klafter hektarov arav	- 149,8	- 863,8	- 143,5	- 16,8	- 143
SKUPAJ:	oralov klafter hektarov arav	4 562,7 2 62,6			

Cerkev (sv. Janez Krstnik) v Ljutomeru 2 parceli

štev. parc.	187	188
zemlj. kat.	njiva	pašnik
oralov klafter hektarov arav	5 609,3	- 121
SKUPAJ:	oralov klafter hektarov arav	5 730,3 3 14

Bostruschnik Johann, učitelj – Ljutomer 14 in 1/2 parcel

štev. parc.	80	212	220	929	221	222
zemlj. kat.	njiva	njiva	njiva	njiva	travnik	travnik
oralov klafter hektarov arav	- 1291,9	1 1168,6	2 196,8	- 1253	- 84,5	- 239,3

štev. parc.	806	333	928	376	376 1/2
zemlj. kat.	travnik	travnik	travnik	sadov- njak	vrta
oralov klafter hektarov arav	- 1440	- 1442,4	- 602,3	- 187,1	- 31,3

štev. parc.	79	82	211	967
zemlj. kat.	pašnik	pašnik	pašnik	gozd
oralov klafter hektarov arav	- 67,2	- 108,8	- 117,4	2 660,7

SKUPAJ:	oralov klafter hektarov arav	10 557 6 7,3
---------	---------------------------------------	-----------------------

Frhlien Johann, tržan – Ljutomer 7 parcel

štev. parc.	560	562	561	386	385	865
zemlj. kat.	njiva	njiva	travnik	sadov- njak	vrta	pašnik
oralov klafter hektarov arav	- 1405,5	2 194,3	- 1163,9	- 116,8	- 112	- 1120,2

štev. parc.	956	
zemlj. kat.	gozd	
oralov klafter hektarov arav	1 343	
SKUPAJ:	oralov klafter hektarov arav	5 784,8 3 33

Mauritsch Johann, tržan – Ljutomer 11 parcel

štev. parc.	703	568	570	495	566	704
zemlj. kat.	njiva	njiva	njiva	travnik	travnik	sadov- njak
oralov klafter hektarov arav	- 78	1 178,2	1 246,1	1 370,5	1 241	- 852,2

štev. parc.	709	576	845	569	910
zemlj. kat.	vrta	vrta	pašnik	pašnik	gozd
oralov klafter hektarov arav	- 20	- 66	1 172,1	- 113,7	1 1076,8

SKUPAJ:	oralov klafter hektarov arav	8 134,1 4 68
---------	---------------------------------------	-----------------------

Magistrat v Ljutomeru 47 parcel

štev. parc.	14	53	58	72	83	86
zemlj. kat.	gozd	pašnik	pašnik	pašnik	pašnik	pašnik
oralov klafter hektarov arav	5 529,4	1 289,9	- 285,1	- 87,3	- 845,8	2 96,7

štev. parc.	92	182	183	186	223	256
zemlj. kat.	pašnik	pašnik	pašnik	njiva	pašnik	pašnik
oralov klafter hektarov arav	- 213,1	- 1067,1	- 922,3	1 868,9	- 566,4	- 98,6

štev. parc.	1095	1051	330	362	363	364
zemlj. kat.	pašnik	travnik	pašnik	pašnik	pašnik	vrta
oralov klafter hektarov arav	- 395,8	- 835,3	11 1580,8	- 273,5	- 260,2	- 170,4

štev. parc.	365	387	408	415	443	480
zemlj. kat.	travnik	vrta	pašnik	travnik	travnik	pašnik
oralov klafter hektarov arav	2 263,4	- 146	4 1384,2	2 163,9	1 505,8	13 170

štev. parc.	657	658	660	666	781	782
zemlj. kat.	njiva	njiva	njiva	travnik	pašnik	vrt
oralov	-	-	-	-	-	-
klafter	602,9	108,3	134,1	190,2	645,6	22,5
hektarov						
arav						
štev. parc.	783	787	889	920	921	939
zemlj. kat.	sadov- njak	nero- dov.	pašnik	vrt	pašnik	pašnik
oralov	-	-	1	-	-	-
klafter	182,5	400,8	101,8	351,1	480,4	497,4
hektarov						
arav						
štev. parc.	267	593	644	655	716	659
zemlj. kat.	pašnik	pašnik	gozd	pašnik	gozd	pašnik
oralov	-	-	-	1	24	2
klafter	168,4	459	484,9	159,2	1491,1	582,8
hektarov						
arav						
štev. parc.	503	192	1112	551	305	
zemlj. kat.	pašnik	pašnik	pašnik	pašnik	gozd	
oralov	6	5	-	-	45	
klafter	725,6	497,4	526,3	736,2	804,1	
hektarov						
arav						
SKUPAJ:	oralov	139				
	klafter	982,8				
	hektarov	80				
	arav	55,4				

Občina Ljutomer in Magistrat sta imela leta 1824 v lasti v k.o. Ljutomer 229 hektarov in 66,4 arov zemljišč, kar je takrat pomenilo več kot eno tretjino vseh zemljišč. Večina tega je odpadla na gozdove, ki so bili večinoma državna last.

Od leta 1744 je bila graščina Branek in njena posest, ki je zajemala tudi trg Ljutomer, v rokah družine Codriopio. To je bila furlanska rodbina, ki so jo okoli leta 1700 povzdignili v grofovski stan. Braneška graščina je poleg trga Ljutomera imela še svoja posestva in podložnike v Stari cesti, Radomerju, Desnjaku, Hrašte - Mota, Grlavi, Gomili, Grabonošu, Grabah, Grnauerbergu, Grezovščaku, Hermancih, Hujbarju v ormoškem okraju in Hujbarju, ki je spadal pod velikonedeljsko komendo, Jastrebcih, Ivanjkovcih, Kozarščaku, Krapju, Križevcih, Logarovcih, Kristancih, Kumerščaku, Lahoncih, Branoslavcih, Moti, Mekotnjaku, Meitsdorfu, Zasadih, Presiki, Precetincih, Plešivici, Pristavi, Rinčetovi grabi, Žerovincih, Ključarovcih, Stročjem vrhu in Stročji vasi, Žicah pod hrastovško graščino, Kamenščaku, Podgradju, Veličanah, Vitanju, Vitancih, Babincih, Cezanjecih in Cvenu. Večino sodnih, davkarskih in gospodarskih zadev so opravljali razni nižji uradniki ali pisarji in oskrbniki, ki so bili do leta 1850 tudi okrajni komisarji in krajevni in kriminalni sodniki.

Ljutomersko občinsko ozemlje je zavzemalo na severozahodu področje do potoka Globetka (do parcele IX. 981, 1063/1), ki je bil meja z Noršinsko občino. Nato je meja potekala proti severu čez travnike do ceste Ljutomer - Radgona in preko ceste proti severovzhodu, jugovzhodu in severu proti Babincem. Pri križu je nato presekala cesto, ki vodi iz Babinec proti Ljutomeru, šla po poljih deloma proti severu deloma proti severovzhodu v smeri proti Cvenu. Od Cvena je tekla meja proti jugovzhodu in jugu do pristavske občine in nato ob pristavski meji proti jugu do Ščavnice, ki je oblikovala mejo do izliva potoka Kostanjevica. Meja je tekla nato ob potoku, dokler ta ni zavil na Kamenščak. Na vrhu Kamenščaka je delala mejo deloma stara, deloma nova okrajna cesta. Iz Kamenščaka je tekla nato meja v skoraj ravni črti proti severu proti Cezanjecem do potoka Globetka.

Imena posameznih parcel nam kažejo njihovo zgodovino in kultiviranje. Nekako na sredi ceste med Ljutomerom in Sv. Križem (Križevci) je skoraj štirioglat ribnik. Polje, ki je ležalo med ribnikom in potokom Suhačo, se je imenovalo Srednje trate, kar nam pove, da je bila tukaj nekoč ledina ali pašnik, ki naj bi ga konec 18. stoletja spremenili v njive. Dalje proti vzhodu ob meji z občino Cven je polje Strotje (ali Stročje). Polje, ki je ležalo za Kukovčevim parnim mlinom ob desni strani ceste, se je imenovalo Gornje trate. Nasproti ljutomerskemu kolodvoru se je od glavne ceste odcepila poljska pot v Babince. Desno od tega polja je ležalo polje Hraščica, katerega ime nam govori, da je bil tukaj nekoč hrastov gozd, od katerega je ostal le še majhen kos. Ta gozdček tvori nekakšen štirikotni otok, ki ga od vseh strani obdaja jarek, ki je bil napeljan iz Murice, ki teče iz Babinec proti Cvenu in je verjetno nekoč služil za utrdbo. Pravokotna oblika daje slutiti, da je bil tu majhen rimski tabor. Del polja, ki leži proti Babincem, se je imenoval Mala gmajna. Skrajni severovzhodni kot ljutomerskega ozemlja proti Cvenu (travniki in njive) se je imenoval Kmeš. Ime je dobil po svojem nekdanjem lastniku ali pa po rastlini kmeš, ki divja raste po travnikih (kumina ali kumič, Crum carvi). Južno od Kmeša se razprostira polje Velika gmajna, proti potoku Globetki pa Grušica ali Grabenca. Ob cesti iz Noršinec proti Ljutomeru ležijo desno od ceste do potoka Globetke njive, imenovane Erjavec, verjetno po nekdanjem lastniku. Področje, ki je ležalo preko mostu med potokom Globetko in glavno cesto, se je imenovalo Predol. Od Ljutomera ob poti proti Cezanjecem so bili ob Ščavnici, na levem bregu, travniki, imenovani Brezje, verjetno po brezovem gozdu, ki je tukaj nekoč rasel. Na desnem bregu Ščavnice do vnožja Kamenščaka so bili mokrotni travniki, ki so se imenovali Šarje, kar popolnoma odgovarja kakovosti zemljišč.

ča. Najlepše gozdove je imel Ljutomer ob severnem pobočju Kamenščaka. Velik del teh gozdov se je imenoval Bukovje, ker so tukaj rasli lepi bukovi gozdovi. Njive in travniki ob južnem vznožju Kamenščaka so se imenovali Pod Kamenščakom. Svet za sedanjim pokopališčem proti potoku Kostanjevici in Grezovščaku se imenuje v nemških listinah in katastrski mapi Hochgericht, t.j. prostor, kjer so nekoč stale vislice za zločince.

Na vzhodni strani trga se je kot med Ščavnico in Globetko imenoval Spodnji krč, ker je bil svet precej močvirnat in so ga precej pozno izkrčili, po čemer je tudi dobil ime. Zahodno od Spodnjega krča v smeri proti trgu se polje imenuje Kotič in Spodnje trate. Med Spodnjimi tratami in potokom Kostanjevico, ki je predstavljal občinsko mejo, ležijo levo od glavne ceste, ki vodi v Središče, Spodnji travniki. Največja polja so imeli v Ljutomeru proti Babincem, kjer so bile njive že od najstarejših časov, ker je bil tukaj svet najbolj varen pred poplavami. Več njiv je bilo tudi proti Cvenu in Gresovščaku. Največ travnikov je bilo ob Ščavnici in Globetki proti Cezanjevem, Noršincem, Stročji vasi in Pristavi, kjer je tudi nekaj gozda, imenovanega Babji ložič in Zagrajeni log.

V starejšem obdobju so imeli tržani skupne pašnike in gozdove, drugače pa o skupnem tržnem in občinskem premoženju nimamo poročil. Leta 1698 so ljutomerski tržani ocenili svoje občinsko premoženje na 3400 goldinarjev, dolgove pa na 2549 goldinarjev. V tej cenitvi pa niso bili všteti gozd, njive, travniki in pašniki, ki so bili takrat še skupna last.

Leta 1834 je imela trška občina v svoji lasti trško hišo številka 15 (po takratnem štetju), s kletjo, parmo in hlevi; dalje hišo trškega sluga, trški skedenj, mlin s hišo številka 87 (od leta

1694), leseno kolibo za orodje za gašenje požarov, vinograd s hišo v Gomili, viničarijo s kletjo in stiskalnico v Brebrovniku. Trg je imel že leta 1712 pravico prodajati tobak. Leta 1850 poroča Hofrichter, da je imela Ljutomerska občina precejšnje imetje v zasebnih in javnih zadolžnicah, mlin, opekarno in precej zemlje: 1,5 orala njiv, 10 oralov travnikov, 67 oralov gozda, 8 oralov pašnikov, 3 orale vinograda v Gomili in 5,5 orala v Brebrovniku, kjer je bilo še 23 oralov gozda. Razen tega je imel trg še ribiške pravice v Ščavnici in Globetki, neko prosto posestvo v trgu, mestnino ob sejmi in mostnino.

Leta 1822 je imel trg Ljutomer 603 prebivalce, občina je imela 1245 juter in 493 klatr zemlje. V Ljutomeru je delovala ubožnica s 23 oskrbovanci in trivialna šola s 132 učenca. Prav tako so imeli tudi carinski urad (ogrška meja).

Na splošno lahko rečemo, da je bil takrat Ljutomer pretežno kmečko naselje z nekaterimi upravnimi funkcijami, ki so mu zlasti še za časa fevdalizma (do 1848) dajale določene privilegije glede na sosednje vasi. Tudi socialna struktura prebivalstva nam posredno kaže kmečko podobo Ljutomera, kajti večina prebivalstva je dejansko živela od poljedelstva in živinoreje.

VIRI IN LITERATURA

Francisejski kataster za Štajersko v Deželnem arhivu v Gradcu: — 1817 – 1869; 1823 – 1869; 932 š., 1147 f., 2762 m.; 238, 1. P. – Katastrska občina Ljutomer; — Peter Ribnikar: Zemljiški kataster kot vir za zgodovino; — Zgodovinski časopis 36/4, 1982; — Fran Kovačič, Ljutomer: Zgodovina trga in sreza, Maribor 1926; — Carl Schmutz: Historische Topographisches Lexikon von Steyermark, Gradec 1822.

NARODNI BUDITELJ

IVAN KUKOVEC

ANTON RATIZNOJNIK

Taborsko dobo Slovenci po pravici imenujemo eno najpomembnejših dejanj v vsej dolgi zgodovini, ki so jo prehodili naši predniki od nepriznanega do priznanega naroda. V ta boj Slovencev za narodnostne pravice, ki se je razplamtel po letu 1848, po marčni revoluciji na Dunaju, ter ideja, oziroma zahteva za združeno Slovenijo v okviru tedanjih narodnostnih meja, za uradno priznanje slovenskega jezika v pismu in govoru na vseh področjih javnega življenja, so po ustavni dobi stopili tudi ljutomerski narodni možje, ki so z narod-

noprebudnim delom daleč preseгли lokalne okvire, ter dali Ljutomeru pečat narodno, kulturno in politično zavednega trga ne samo v Pomurju in na slovenskem spodnjem Štajerskem, temveč v celotnem slovenskem okviru. Med najvidnejše narodnjake te dobe, ki so odločilno prispevali k razvoju narodnoprebudnega dela v Ljutomeru in okolici, ter se uspešno zoperstavliali nemškemu pritisku, spada tudi Ivan Kukovec, ki je bil vse življenje, od prihoda v Ljutomer, povezan z dolgo dobo narodne borbe, katero je bojeval z drugimi na-